

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**ВЗАЄМОДІЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ПІД ЧАС
ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ,
ПЕРЕДБАЧЕНИМ СТАТТЯМИ 407-409 КРИМІНАЛЬНОГО
КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

Методичні рекомендації

Київ – 2025

УДК 342.12:343.97:343.98:344.13

В 406

Рецензенти:

Пантелеєв Сергій Миколайович, перший заступник начальника Головного слідчого управління Національної поліції України, доктор філософії в галузі права;

Василинчук Віктор Іванович, професор кафедри оперативно-розшукової діяльності та національної безпеки Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Національної академії внутрішніх справ від 24.09.2025 (протокол № 8)

В406 Взаємодія правоохоронних органів під час протидії кримінальним правопорушенням, передбаченим статтями 407-409 Кримінального кодексу України [Текст] : метод. рек. / [А. А. Вознюк, А. О. Шаповалова, А. В. Шевчишен та ін.] ; за заг. ред. М. С. Цуцкірідзе. Київ, 2025. 44 с.

У методичних рекомендаціях подано характеристику суб'єктів протидії кримінальним правопорушенням, передбаченим статтями 407-409 КК України, визначено правові засади, мету, завдання, основні принципи та рівні їх взаємодії у межах протидії самовільному залишенню військової частини або місця служби, дезертирству, ухиленню від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом. Окреслено повноваження є органів та підрозділів прокуратури, Державного бюро розслідувань, Національної поліції України, Служби безпеки України, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України під час такої взаємодії, особливості підготовки та проведення ними спільних заходів, а також порядок реалізації повноважень.

Для прокурорів, слідчих, працівників оперативних підрозділів правоохоронних органів України, викладачів, курсантів, студентів, ад'юнктів та аспірантів закладів вищої освіти.

УДК 342.12:343.97:343.98:344.13

© Вознюк А. А., Шаповалова А. О.,
Шевчишен А. В. та ін., 2025

Авторський колектив:

Вознюк Андрій Андрійович, завідувач науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності навчально-наукового інституту поліцейської діяльності Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України;

Шаповалова Анна Олександрівна, провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності навчально-наукового інституту поліцейської діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;

Шевчишен Артем Вікторович, заступник начальника Головного слідчого управління Національної поліції України – начальник управління організації роботи та методичного забезпечення, полковник поліції;

Савченко Андрій Володимирович, старший слідчий в особливо важливих справах Головного слідчого управління Державного бюро розслідувань, доктор юридичних наук, професор;

Скрипник Сергій Станіславович, науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності навчально-наукового інституту поліцейської діяльності Національної академії внутрішніх справ;

Конончук Артур Олегович, заступник начальника відділу організації служби Національної академії внутрішніх справ, доктор філософії;

Ткаленко Олег Валерійович, кандидат юридичних наук;

Фарима Микола Миколайович, кандидат юридичних наук;

Козак Олексій Сергійович, здобувач науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності навчально-наукового інституту поліцейської діяльності Національної академії внутрішніх справ.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	5
ВСТУП	6
1. Суб'єкти протидії кримінальним правопорушенням, передбаченим статтями 407–409 КК України та правові засади їх взаємодії.....	8
2. Мета та завдання взаємодії правоохоронних органів України у межах протидії кримінальним правопорушенням, передбаченим статтями 407-409 КК України	13
3. Основні принципи та рівні взаємодії правоохоронних органів України у межах протидії кримінальним правопорушенням, передбаченим статтями 407-409 КК України	15
4. Повноваження правоохоронних органів України під час взаємодії у межах протидії кримінальним правопорушенням, передбаченим статтями 407-409 КК України	21
5. Підготовка та проведення спільних заходів правоохоронними органами України у межах протидії кримінальним правопорушенням, передбаченим статтями 407-409 КК України.....	27
6. Порядок реалізації повноважень у кримінальних провадженнях, пов'язаних із фактами ухилення від військової служби	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	40

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

МВС України	Міністерство внутрішніх справ України
НПУ	Національна поліція України
СБУ	Служба безпеки України
ДБР	Державне бюро розслідувань
ВСП у ЗСУ	Військова служба правопорядку у Збройних Силах України
ЗСУ	Збройні Сили України
НАБУ	Національне антикорупційне бюро України
ДПС України	Державна прикордонна служба України
КК України	Кримінальний кодекс України
КПК України	Кримінальний процесуальний кодекс України
ОРС	оперативно-розшукова справа
Об'єднаний центр	Об'єднаний центр з координації пошуку та звільнення військовополонених, незаконно позбавлених волі осіб внаслідок агресії проти України
ІП «Блокпост»	інформаційна підсистема «Блокпост» інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України»
ЄРДР	Єдиний реєстр досудових розслідувань
рф	російська федерація

ВСТУП

В умовах активного ведення бойових дій на Сході та Півдні України, кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення) становлять особливу суспільну небезпеку, оскільки спричиняють шкоду нормальному виконанню силами безпеки та оборони України своїх конституційних обов'язків із захисту її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності¹. Серед іншого, це стосується самовільного залишення військової частини або місця служби, дезертирства, ухилення від військової служби, в тому числі шляхом самокалічення або іншим способом (ст. 407–409 КК України²). Вчинення значної кількості таких кримінальних правопорушень в умовах повномасштабної збройної агресії проти України підриває обороноздатність держави, унеможливує належну відсіч злочинній діяльності Російської Федерації, знижує моральну стійкість тих військових, які залишаються вірними присязі.

Викладене зумовлює особливу актуальність питань протидії самовільному залишенню військової частини або місця служби, дезертирству, ухиленню від військової служби, у тому числі шляхом самокалічення або іншим способом. Така протидія та окремі її елементи, відповідно до законодавства, здійснюються різними державними органами, до яких, зокрема, належать прокуратура, ДБР, НПУ, СБУ, ВСП у Збройних Силах України. Ефективність їх спільної діяльності з протидії кримінальним правопорушенням, передбаченим статтями 407–409 КК України, залежить від належної організації взаємодії на усіх рівнях та стадіях процесу профілактики, виявлення, припинення та розслідування зазначених злочинів.

Ці методичні рекомендації розроблено з метою забезпечення єдиного, чіткого й ефективного алгоритму дій суб'єктів протидії кримінальним правопорушенням, передбаченим статтями 407–409 КК України (самовільне залишення військової частини або місця служби, дезертирство, ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом).

У сучасних умовах збройної агресії проти України та загальної мобілізації особливої актуальності набуває належна координація зусиль органів державної влади, військового управління, правоохоронних і спеціальних служб. Ці рекомендації є практичним інструментом для командирів військових частин, слідчих, прокурорів, оперативних працівників, співробітників Військової служби правопорядку, Національної поліції, СБУ, а також інших суб'єктів, які беруть участь у встановленні

---

¹ Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

² Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

місцезнаходження військовослужбовців, проведенні досудового розслідування, підготовці процесуальних рішень.

Видання ґрунтується на положеннях КК України, КПК України, Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», профільних наказів Міністерства оборони, нормативно-правових актів, що регулюють діяльність правоохоронних та спеціальних органів, а також положеннях чинної Інструкції щодо взаємодії.

1. Суб'єкти протидії кримінальним правопорушенням, передбаченим статтями 407–409 КК України та правові засади їх взаємодії

Протидія кримінальним правопорушенням, передбаченим статтями 407-409 КК України³, є системою заходів, які здійснюються з метою запобігання самовільному залишенню військової частини або місця служби, дезертирству, ухиленню від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом, а також виявлення, припинення та розслідування цих злочинів, розшуку осіб, які їх вчинили.

Суб'єктами протидії кримінальним правопорушенням, передбаченим статтями 407-409 КК України, серед іншого, є органи та підрозділи Прокуратури України, ДБР, НПУ, СБУ, ВСП у ЗСУ.

Прокуратура України становить єдину систему, яка в порядку, передбаченому Законом України «Про прокуратуру», здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави. На прокуратуру, серед іншого, покладається нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство⁴. Тому одним з численних завдань прокуратури є забезпечення законності та ефективності виявлення, припинення та розслідування самовільного залишення військової частини або місця служби, дезертирства, ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом.

Для реалізації цього та інших завдань в Україні створено спеціалізовані прокуратури у сфері оборони. Це структурні підрозділи Офісу Генерального прокурора, що здійснюють нагляд за додержанням законів у сфері оборони та військової діяльності. Вони відповідають за протидію кримінальним правопорушенням у цій сфері, зокрема, пов'язаним з військовою службою, матеріальним забезпеченням армії, використанням військового майна та іншими питаннями оборонного характеру.

Функції спеціалізованих прокуратур у сфері оборони спрямовані на підтримання правопорядку у військово-оборонній сфері, а основним їх завданням є протидія військовим правопорушенням та притягнення порушників до відповідальності з дотриманням встановленого законом порядку⁵.

Систему та організаційні засади діяльності спеціалізованих прокуратур у сфері оборони визначено Наказами Генерального прокурора «Про окремі питання забезпечення функціонування спеціалізованих прокуратур у сфері

---

³ Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

⁴ Про прокуратуру: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>

⁵ Загородній Є.О. Спеціалізована прокуратура у сфері оборони: правове становище, роль в системі органів правопорядку, функції та завдання в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2023 Серія ПРАВО. № 80: ч. 2. С. 135–143.

оборони (на правах окружних)» № 75 від 17.03.2023 року⁶ та «Про затвердження Положення про Спеціалізовану прокуратуру у сфері оборони (на правах Департаменту) Офісу Генерального прокурора» № 144 від 30.05.2023 року⁷.

Державне бюро розслідувань є державним правоохоронним органом, на який покладаються завдання щодо запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до його компетенції⁸.

Саме на ДБР покладено основний тягар розслідування самовільного залишення військової частини або місця служби, дезертирства, ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом. Так, згідно п. 3 ч. 4 ст. 216 КПК України⁹, слідчі органів ДБР, серед іншого, здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення), крім кримінальних правопорушень, передбачених статтею 422 КК України¹⁰. Відповідно, оперативні підрозділи ДБР мають здійснювати оперативно-розшукову діяльність з метою виявлення та припинення військових кримінальних правопорушень, розшук осіб, що їх вчинили, а також виконують доручення слідчих на проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях відповідних категорій.

Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку¹¹. Відповідно до ст. 23 Закону України «Про національну поліцію», цей орган, серед іншого, здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень; виявляє причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, вживає у межах своєї компетенції заходів для їх усунення; вживає заходів з метою виявлення кримінальних правопорушень; припиняє їх; здійснює своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, правопорушення; розшукує осіб, які переховуються від органів досудового розслідування,

---

⁶ Про окремі питання забезпечення функціонування спеціалізованих прокуратур у сфері оборони (на правах окружних): наказ Генерального прокурора України від 17 берез. 2023 р. № 75. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0075905-23>

⁷ Про затвердження Положення про Спеціалізовану прокуратуру у сфері оборони (на правах Департаменту) Офісу Генерального прокурора: наказ Генерального прокурора України від 30 травн. 2023 р. № 144. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0144905-23#Text>

⁸ Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12 листоп. 2015 р. № 794-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text>

⁹ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

¹⁰ Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

¹¹ Про Національну поліцію: Закон України від 02 лип. 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

слідчого судді, суду, ухиляються від виконання кримінального покарання; доставляє у випадках і порядку, визначених законом, затриманих осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення; здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень у межах визначеної підслідності.

Хоча кримінальні правопорушення, передбачені статтями 407-409 КК України, згідно зі ст. 216 КПК України¹² не належать до підслідності Національної поліції, цей державний орган постійно залучається як до досудового розслідування самовільного залишення військової частини або місця служби, дезертирства, ухилення від військової іншим способом, так і до профілактики, виявлення та припинення даних злочинів. Це пов'язано з обмеженою штатною чисельністю органів досудового розслідування та оперативних підрозділів ДБР, яка не розрахована на сучасні масштаби вчинення військових кримінальних правопорушень. У той же час НПУ (у порівнянні з іншими правоохоронними органами) має значно більший кадровий потенціал та розгалужену структуру, яка охоплює майже усі населені пункти на підконтрольній Україні території.

Тому, послуговуючись абзацом 14 ч. 1 ст. 615 КК України, в умовах воєнного стану Генеральний прокурор (особа, яка виконує його обов'язки) та уповноважені ним прокурори з метою забезпечення ефективності досудового розслідування досить часто своєю вмотивованою постановою визначають підслідність або доручають здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень, передбачених статтями 407 і 408 КК України, іншому органу досудового розслідування, а саме конкретному підрозділу НПУ.

Крім того, оперативні підрозділи НПУ часто виступають як виконавці доручень слідчого ДБР (або прокурора) на проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій.

Служба безпеки України – це державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку України.

На СБУ покладається, у межах визначеної законодавством компетенції, захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, науково-технічного й оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці.

До завдань СБУ також входить попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень проти миру і безпеки людства, тероризму та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу

---

¹² Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

життєво важливим інтересам України¹³.

В умовах дії правового режиму воєнного стану, введеного в Україні у зв'язку з повномасштабною агресією РФ, такі кримінальні правопорушення як самовільне залишення військової частини або місця служби, дезертирство, ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом, безумовно створюють безпосередню загрозу життєво важливим інтересам України, її державному суверенітету, конституційному ладу, територіальній цілісності, науково-технічному і оборонному потенціалу. Тому цілком закономірним є те, що СБУ зобов'язана протидіяти даному виду військових кримінальних правопорушень шляхом роботи з їх попередження, виявлення, припинення, а також розслідування (у разі визначення прокурором підслідності за цим державним органом).

Військова служба правопорядку у Збройних Силах України – це спеціальне правоохоронне формування у складі ЗСУ, призначене для забезпечення правопорядку і військової дисципліни серед військовослужбовців ЗСУ у місцях дислокації військових частин, у військових навчальних закладах, установах та організаціях (далі – військові частини), військових містечках, на вулицях і в громадських місцях; для запобігання кримінальним та іншим правопорушенням у ЗСУ, їх припинення; для захисту життя, здоров'я, прав і законних інтересів військовослужбовців, військовозобов'язаних під час проходження ними зборів, працівників ЗСУ, а також для захисту майна ЗСУ від розкрадання та інших протиправних посягань, а так само для участі у протидії диверсійним проявам і терористичним актам на військових об'єктах¹⁴.

Окреслений у наведеному визначенні статус ВСП у ЗСУ зумовлює її допоміжну функцію у протидії самовільному залишенню військової частини або місця служби, дезертирству, ухиленню від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом. Адже спеціальне правоохоронне формування у складі ЗСУ не уповноважене на проведення оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування. Його представники не можуть виконувати доручення слідчого, прокурора на проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій.

Військова служба правопорядку у Збройних Силах України відіграє суттєву роль у профілактиці, виявленні та припиненні військових кримінальних правопорушень у межах своєї компетенції – виключно у відкритий спосіб.

Правовою основою взаємодії вищезазначених органів є Конституція України¹⁵, КК України¹⁶, Кримінальний процесуальний кодекс України (далі

---

¹³ Про Службу безпеки України: Закон України від 25 берез. 1992 р. № 2229-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>

¹⁴ Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України: Закон України 7 берез. 2002 р. № 3099-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3099-14#Text>

¹⁵ Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254к/96-вр#Text>

– КПК України)¹⁷, Закони України «Про прокуратуру»¹⁸, «Про Державне бюро розслідувань»¹⁹, «Про Національну поліцію»²⁰, «Про Службу безпеки України»²¹, «Про оперативно-розшукову діяльність»²², «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України»²³, «Про захист персональних даних»²⁴, інші акти законодавства України, укази Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, міжвідомчі та відомчі нормативно-правові акти.

Детальну регламентацію взаємодії правоохоронних органів України у межах протидії самовільному залишенню військової частини або місця служби, дезертирству, ухиленню від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом подано у Інструкції щодо взаємодії органів прокуратури, ДБР, НПУ, СБУ, ВСП у ЗСУ під час протидії кримінальним правопорушенням, передбаченим статтями 407-409 Кримінального кодексу України, яку затверджено спільним наказом зазначених державних органів від 03.10.2024 року № 375/233/672/657/485²⁵.

---

¹⁶ Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

¹⁷ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/4651-17#Text>

¹⁸ Про прокуратуру: Закон України від 05 листоп. 1991 р. № 1789-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1789-12#Text>

¹⁹ Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12 листоп. 2015 р. № 794-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/794-19#Text>

²⁰ Про Національну поліцію: Закон України від 02 лип. 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/580-19#Text>

²¹ Про Службу безпеки України: Закон України від 25 берез. 1992 р. № 2229-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2229-12#Text>

²² Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2135-12#Text>

²³ Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України: Закон України від 07 берез. 2002 р. № 3099-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/3099-14#Text>

²⁴ Про захист персональних даних: Закон України від 01 черв. 2010 р. № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2297-17#Text>

²⁵ Інструкція щодо взаємодії органів прокуратури, Державного бюро розслідувань, Національної поліції України, Служби безпеки України, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України під час протидії кримінальним правопорушенням, передбаченим статтями 407-409 Кримінального кодексу України: затв. наказом Державного бюро розслідувань, Офісу Генерального прокурора, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України від 03 жовт. 2024 р. № 375/233/672/657/485. URL: <https://dbr.gov.ua/assets/files/diyalnist/pravovizasadi/2024/10/375-233-672-657-485.PDF>

2. Мета та завдання взаємодії правоохоронних органів України у межах протидії кримінальним правопорушенням, передбаченим статтями 407-409 КК України

Метою міжвідомчої взаємодії органів прокуратури, ДБР, НПУ, СБУ, ВСП у ЗСУ під час виконання покладених на них законодавством завдань щодо протидії ухиленню від військової служби є **посилення обороноздатності держави під час дії правового режиму воєнного стану**²⁶.

Під обороноздатністю України як об'єкта кримінально-правової охорони слід розуміти спроможність держави захищати ті цінності, що визнані важливими на державному рівні (права, свободи людини та інтереси суспільства і держави), як від ворожого нападу, так і від інших суттєвих шкідливих небезпек.

Поняття «обороноздатність України» за змістом віддзеркалює рівень спроможності держави виконувати її охоронну функцію як сукупності функцій захисної, зокрема стримуючої, освітньої, наукової, мобілізаційної, політичної, економічної тощо²⁷.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень²⁸.

Таким чином, взаємодія ДБР, НПУ, СБУ, ВСП у ЗСУ протидії самовільному залишенню військової частини або місця служби, дезертирству, ухиленню від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом спрямована на забезпечення обороноздатності держави в умовах дії правового режиму воєнного стану шляхом зведення до мінімуму випадків вчинення кримінальних правопорушень, передбачених статтями 407-409 КК України.

---

²⁶ Інструкція щодо взаємодії органів прокуратури, Державного бюро розслідувань, Національної поліції України, Служби безпеки України, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України під час протидії кримінальним правопорушенням, передбаченим статтями 407-409 Кримінального кодексу України: затв. наказом Державного бюро розслідувань, Офісу Генерального прокурора, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України від 03 жовт. 2024 р. № 375/233/672/657/485. URL: <https://dbr.gov.ua/assets/files/diyalnist/pravovi-zasadi/2024/10/375-233-672-657-485.PDF>

²⁷ Демидова Л.М. Обороздатність України як об'єкт кримінально-правової охорони. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. №10. С. 364–366.

²⁸ Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

Реалізація зазначеної мети передбачає виконання конкретних завдань. Інструкція щодо взаємодії органів прокуратури, ДБР, НПУ, СБУ, ВСП у ЗСУ під час протидії кримінальним правопорушенням, передбаченим статтями 407-409 Кримінального кодексу встановлює, що основним завданням міжвідомчої взаємодії на цьому напрямі є підвищення ефективності діяльності зазначених державних органів у протидії самовільному залишенню військової частини або місця служби, дезертирству, ухиленню від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом²⁹.

До кола означених завдань також слід відносити:

- оперативний обмін інформацією щодо вчинених та таких, що готуються кримінальних правопорушень, передбачених статтями 407-409 КК України;

- взаємне оперативне реагування на запити, доручення, листи ДБР, НПУ, СБУ, ВСП у ЗСУ під час виконання покладених на них законодавством завдань щодо протидії ухиленню від військової служби;

- системне здійснення кримінального аналізу щодо підготовки та вчинення самовільного залишення військової частини або місця служби, дезертирства, ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом;

- складання та реалізація спільних планів щодо проведення заходів із запобігання зазначеним злочинам;

- вжиття ефективних заходів щодо встановлення місця знаходження осіб, оголошених слідчим, прокурором або судом у розшук у зв'язку з вчиненням самовільного залишення військової частини або місця служби, дезертирству, ухиленню від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом, а також виявлення, припинення та розслідування цих злочинів

- організація ініціативних пошукових заходів виявлення осіб, що вчинили кримінальні правопорушення, передбачені статтями 407-409 КК України у місцях їх постійного проживання та тимчасового перебування;

- узгодження спільних дій з добровільного повернення на службу військовослужбовців, які вчинили самовільне залишення військової частини або дезертирство;

- проведення спільних заходів спрямованих на виявлення зазначених кримінальних правопорушень, у тому числі й тих, що приховуються командувачь відповідних підрозділів ЗСУ та інше.

---

²⁹ Інструкція щодо взаємодії органів прокуратури, Державного бюро розслідувань, Національної поліції України, Служби безпеки України, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України під час протидії кримінальним правопорушенням, передбаченим статтями 407-409 Кримінального кодексу України: затв. наказом Державного бюро розслідувань, Офісу Генерального прокурора, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України від 03 жовт. 2024 р. № 375/233/672/657/485. URL: <https://dbr.gov.ua/assets/files/diyalnist/pravovi-zasadi/2024/10/375-233-672-657-485.PDF>

3. Основні принципи та рівні взаємодії правоохоронних органів України у межах протидії кримінальним правопорушенням, передбаченим статтями 407-409 КК України

Основними принципами взаємодії у сфері протидії кримінальним правопорушенням, передбаченим статтями 407-409 КК України, є

- законність,
- системність,
- плановість,
- координація спільних дій,
- комплексність,
- безперервність,
- розподіл компетенції та оптимізація застосування наявних повноважень³⁰.

Принцип законності лежить в основі правоохоронної діяльності. Він є основоположним принципом діяльності системи правоохоронних органів держави, що зумовлює режим точного й неухильного виконання та дотримання законів усіма суб'єктами такої діяльності.

При цьому принцип законності, принцип дотримання прав і свобод громадян та окремі конституційні принципи (свободи та особистої недоторканності людини й громадянина; поваги до гідності особи; таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції; невтручання в особисте й сімейне життя людини; презумпції невинуватості) співвідносяться як загальне, особливе та одиничне.

Законність є складовою верховенства права – комплексного принципу, до якого входить серед інших і гуманізм. Цей висновок підтверджується тим, що Конституційний Суд України у своєму рішенні від 2 листопада 2004 р. № 15-рп зазначив, що верховенство права є пануванням права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, у тому числі в закони, які за своїм змістом мають відображати, передусім, ідеї соціальної справедливості, свободи, рівності тощо³¹.

Практично це означає, що:

- органи та підрозділи ДБР, НПУ, СБУ, ВСП у ЗСУ діють виключно на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та

---

³⁰ Інструкція щодо взаємодії органів прокуратури, Державного бюро розслідувань, Національної поліції України, Служби безпеки України, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України під час протидії кримінальним правопорушенням, передбаченим статтями 407-409 Кримінального кодексу України: затв. наказом Державного бюро розслідувань, Офісу Генерального прокурора, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України від 03 жовт. 2024 р. № 375/233/672/657/485. URL: <https://dbr.gov.ua/assets/files/diyalnist/pravovi-zasadi/2024/10/375-233-672-657-485.PDF>

³¹ Справа за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання): рішення Конституційного Суду України від 2 листоп. 2004 р. № 15-рп. *Офіційний вісник України*. 2004. № 45. Ст. 2975.

законами України. Працівникам цих органів і підрозділів заборонено виконувати злочинні чи явно незаконні розпорядження та накази.

– накази, розпорядження та доручення вищих органів, керівників, посадових та службових осіб, службова, політична, економічна або інша доцільність не можуть бути підставою для порушення поліцейським Конституції України та законів України;

Під час дії правового режиму воєнного стану органи та підрозділи ДБР, НПУ, СБУ, ВСП у ЗСУ діють згідно із призначенням та специфікою діяльності з урахуванням тих обмежень прав і свобод громадян, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, що визначаються відповідно до Конституції України та Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

Принцип системності у протидії кримінальним правопорушенням, передбаченим статтями 407-409 КК України означає, що органи прокуратури, ДБР, НПУ, СБУ, ВСП у ЗСУ та їхні дії мають бути взаємопов'язані та скоординовані для досягнення спільної мети та виконання завдань, які були окреслені вище. Тобто зазначені органи повинні працювати як єдиний механізм, а не як окремі, незалежні інституції. Крім того, принцип системності передбачає, що принципи взаємодії мають застосовуватися комплексно, а не ізольовано, та що порушення одного принципу може призвести до порушення інших.

Принцип плановості. Протидія кримінальним правопорушенням, передбаченим статтями 407-409 КК України, не може ґрунтуватися на стихійному чи епізодичному підході, особливо коли йдеться про забезпечення обороноздатності та суверенітету держави. Планування є визначальним чинником ефективності діяльності прокуратури, ДБР, НПУ, СБУ, ВСП у ЗСУ. Воно надає їхній роботі системності, конкретності й цілеспрямованості, дозволяє зосередити зусилля на ключових проблемах запобігання самовільному залишенню військової частини, дезертирству чи ухиленню від військової служби та забезпечує своєчасне досягнення поставлених завдань. У загальному розумінні планування виступає базовою управлінською функцією, що полягає у визначенні цілей і завдань діяльності на майбутній період, виборі оптимальних засобів і способів їх досягнення, встановленні послідовності дій та строків їх виконання.

Усе це повним обсягом стосується як діяльності ДБР, НПУ, СБУ, ВСП у ЗСУ загалом, так й протидії кримінальним правопорушенням, передбаченим статтями 407-409 КК України, як невід'ємної її складової.

Кожний державний орган визначає цілі та завдання своїх органів і підрозділів на майбутній період, засоби і способи їх досягнення, а також послідовність їх вирішення й терміни виконання. При цьому, він ґрунтується на завданнях ієрархічно більш високого рівня, що сформульовані у КПК України (ст. 2)³², Законі України «Про оперативно-

---

³² Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

розшукову діяльність» (ст. 1)³³, програмних документах Президента й Кабінету Міністрів України, планах роботи відповідного центрального органу державної влади (МВС України, СБУ, НАБУ, ДПС України, НПУ), а також планах роботи окремих органів і підрозділів. Такі програмні документи та плани, окрім іншого, мають враховувати стратегічні аспекти

Врешті, плануючи роботу з протидії військовим злочинам, кожний працівник ДБР, поліцейський, слідчий, оперативник, прокурор ґрунтується на власному індивідуальному плані роботи.

Індивідуальне планування роботи серед усіх інших планів повинно мати найвищий рівень деталізації та, окрім формулювання конкретних завдань в рамках оперативної профілактики, оперативного пошуку, провадження в ОРС чи досудового розслідування, урахувати конкретні завдання, у тому числі з підбору, навчання та розстановки негласного апарату, забезпечення конспірації його функціонування, фінансування, соціального та правового захисту.

Отже, під принципом плановості протидії кримінальним правопорушенням, передбаченим статтями 407-409 КК України потрібно розуміти визначення уповноваженими державними органами та їх підрозділами і кожним уповноваженим на те працівником конкретних завдань на майбутнє щодо системи профілактики, виявлення, припинення та розслідування самовільного залишення військової частини або місця служби, дезертирства, ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом.

Принцип координації спільних дій полягає в узгодженні та впорядкуванні діяльності органів та підрозділів ДБР, НПУ, СБУ, ВСП у ЗСУ для досягнення спільної мети та виконання поставлених завдань. Це включає планування, організацію та контроль спільних дій, щоб забезпечити ефективне та злагоджене виконання завдань протидії кримінальним правопорушенням, передбаченим статтями 407-409 КК України.

Принцип комплексності протидії самовільному залишенню військової частини або місця служби, дезертирству, ухиленню від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом означає, що всі її елементи та принципи повинні діяти узгоджено, одночасно та взаємодоповнювально, а не ізольовано один від одного. Це забезпечує цілісність та ефективність органів та підрозділів ДБР, НПУ, СБУ, ВСП у ЗСУ у досягненні поставлених завдань

Принцип безперервності. У військовій науці принцип безперервності відповідає правилу, згідно якого, розвідка повинна вестися безупинно в будь-який час року і доби, у будь-яку погоду, у будь-яких умовах обстановки й у всіх видах бойової діяльності військ, аж до повного

---

³³ Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII.
URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>

розгрому противника³⁴. Сутність даного принципу в частині взаємодії різних органів у протидії злочинності має тлумачитись як безперервність на двох рівнях: 1) на рівні здійснення повноважень (тактичний рівень): взаємодія має бути безперервною незалежно від обставин та часу її проведення; 2) на рівні виконання функцій держави (стратегічний рівень): державний орган не може припинити свої повноваження щодо взаємодії без їх передачі відповідних функцій іншому органу іншому органу³⁵.

Принцип безперервності взаємодії передбачає вирішення поставлених завдань з протидії кримінальним правопорушенням, передбаченим статтями 407-409 КК на постійній основі, незалежно від факторів, що ускладнюють ведення такої протидії. Органи правопорядку забезпечують виконання своїх завдань з профілактики, виявлення, припинення цих правопорушень цілодобово та постійно, без перерви, незалежно від часу доби та інших обставин. ДБР, НПУ, СБУ, ВСП у ЗСУ не мають права проігнорувати відомості про підготовку або вчинення кримінальних правопорушень, передбачених статтями 407-409 КК України або відкласти розгляд таких з посиланням на вихідний, святковий чи неробочий день або закінчення робочого дня.

Принцип безперервності зумовлений особливостями протидії кримінальним правопорушенням, передбаченим статтями 407-409 КК України, адже порядок несення військової служби, обороноздатність, територіальна цілісність та незалежність держави армії не можуть бути тимчасовими чи короткостроковими явищами, оскільки потребують постійної підтримки з боку як компетентних органів.

Принцип розподілу компетенції означає чітке визначення меж та обсягу повноважень кожного органу у межах його функціонального призначення. Це дозволяє уникнути дублювання функцій, конфлікту юрисдикції та сприяє оперативному і законному реагуванню на правопорушення.

Взаємодія у протидії кримінальним правопорушенням, передбаченим статтями 407-409 КК України та правові засади їх взаємодії відбувається:

на центральному рівні – між Офісом Генерального прокурора та центральним апаратом ДБР, центральним органом управління поліції, Центральним управлінням СБУ, Головним управлінням ВСП у ЗСУ;

на регіональному рівні – між спеціалізованими прокуратурами у сфері оборони (на правах обласних та окружних) та структурними підрозділами обласного рівня органів НПУ (головні управління в областях України), СБУ, ВСП у ЗСУ, територіальними управліннями ДБР.

До напрямів взаємодії належать тактичний і стратегічний.

---

³⁴ Військова розвідка : навчальний посібник / упорядники : Д. В. Зайцев, А. П. Наконечний, С. О. Пахарев, І. О. Луценко ; за ред. В. Б. Добровольського. Київ: Вид. «КНТ», 2022. С. 13

³⁵ Фірсов В. Д. Поняття, ознаки та принципи здійснення розвідувальної діяльності в Україні. *Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова*. Правознавство. 2018. Т. 23. Вип. 2(33) С. 106-116

Стратегічний напрям – організація реалізації державної політики у сфері зміцнення обороноздатності держави, протидія ухиленню від військової служби, усунення його причин і умов, удосконалення правової бази протидії військовим кримінальним правопорушенням, проведення координаційних та спільних нарад з метою розгляду найбільш актуальних проблем з питань запобігання, виявлення та розслідування кримінальних правопорушень, передбачених статтями 407-409 КК України.

На стратегічному напрямі організовується робота щодо:

- розробки та реалізації спільних заходів профілактики таких кримінальних правопорушень;

- створення міжвідомчих робочих груп для вивчення окремих проблем запобігання і протидії ухиленню від військової служби та розробки пропозицій стосовно їх вирішення, зокрема удосконалення правової бази з цих питань;

- взаємного інформування про виявлені у процесі реалізації своїх повноважень причини та умови, що сприяють вчиненню правопорушень;

- спільної підготовки та узагальнення інформації про стан і результати роботи на цьому напрямі, узгодження пропозицій про заходи щодо її поліпшення;

- визначення переліку інформації, оперативний обмін якою може сприяти своєчасному вжиттю заходів із запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування самовільного залишення військової частини або місця служби, дезертирства, ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом.

Тактичний напрям – виявлення, припинення, розкриття та розслідування самовільного залишення військової частини або місця служби, дезертирства, ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом, розшук та затримання військовослужбовців, які їх вчинили, та забезпечення повернення до військових частин або місць несення військової служби у порядку, визначеному чинним законодавством³⁶.

Таким чином, основними принципами взаємодії у протидії кримінальним правопорушенням, передбаченим статтями 407-409 КК України (йдеться про правопорушення у військовій сфері – самовільне залишення військової частини, дезертирство, ухилення від служби шляхом самокалічення чи іншим способом), є законність, системність, плановість, координація спільних дій, комплексність, безперервність, розподіл компетенції та оптимізація застосування наявних повноважень. Ці

---

³⁶ Інструкція щодо взаємодії органів прокуратури, Державного бюро розслідувань, Національної поліції України, Служби безпеки України, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України під час протидії кримінальним правопорушенням, передбаченим статтями 407-409 Кримінального кодексу України: затв. наказом Державного бюро розслідувань, Офісу Генерального прокурора, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України від 03 жовт. 2024 р. № 375/233/672/657/485. URL: <https://dbr.gov.ua/assets/files/diyalnist/pravovi-zasadi/2024/10/375-233-672-657-485.PDF>

принципи забезпечують цілісність і ефективність взаємодії між органами, що беруть участь у боротьбі з військовими злочинами.

Взаємодія здійснюється як на центральному рівні, де співпрацюють Офіс Генерального прокурора, ДБР, НПУ, СБУ та ВСП – тобто основні органи державної безпеки і правопорядку з вертикальною структурою управління; так і на регіональному рівні, де координуються дії спеціалізованих прокуратур у сфері оборони та територіальних підрозділів вищезазначених органів. Особливо важливою є участь прокуратур, які мають специфічні повноваження щодо контролю за дотриманням закону в секторі оборони.

Стратегічний напрям взаємодії спрямований на організацію реалізації державної політики у сфері зміцнення обороноздатності, зниження масштабів ухилення від служби, усунення його причин та удосконалення правової бази. Він охоплює заходи довгострокового характеру, зокрема розробку та реалізацію спільних профілактичних програм, формування міжвідомчих робочих груп для вивчення причин правопорушень, внесення пропозицій до законодавства, а також узгодження аналітичної інформації щодо стану справ у цій сфері. Важливою складовою стратегічного напрямку є визначення та оперативний обмін релевантною інформацією – з метою завчасного запобігання, виявлення та припинення правопорушень.

Тактичний напрям передбачає практичні дії з виявлення, припинення, розкриття та розслідування конкретних фактів самовільного залишення служби, дезертирства та інших аналогічних злочинів. Він охоплює оперативно-розшукову діяльність, затримання військовослужбовців, які вчинили такі дії, та забезпечення їх повернення до військових частин згідно з вимогами чинного законодавства. Саме на цьому рівні реалізуються щоденні функції органів досудового розслідування та військової служби правопорядку.

4. Повноваження правоохоронних органів України під час взаємодії у межах протидії кримінальним правопорушенням, передбаченим статтями 407-409 КК України

Взаємодія щодо виявлення і протидії самовільному залишенню військової частини або місця служби, дезертирству, ухиленню від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом досягається через:

- об'єднання зусиль усіх державних органів та їх підрозділів, прокуратури, ДБР, НПУ, СБУ, ВСП у ЗСУ;

- вжиття комплексних заходів відповідно до вимог чинного законодавства щодо отримання, збирання, накопичення та використання інформації про осіб, які підозрюються у вчиненні таких кримінальних правопорушень, про події і факти, що можуть їм сприяти;

- вжиття комплексних заходів організаційного та превентивного характеру, спрямованих на повернення військовослужбовців до місць проходження служби.

На органи прокуратури покладатися здійснення:

- 1) координації зусиль усіх суб'єктів взаємодії;

- 2) забезпечення законності та ефективності їх роботи;

- 3) забезпечення розроблення, узгодження і реалізації спільно іншими суб'єктами взаємодії, спільних заходів, спрямованих на запобігання, виявлення, розкриття, припинення та розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із ухиленням від військової служби;

- 4) нагляду за законністю та ефективністю проведення оперативно-розшукової протидії кримінальним правопорушенням, передбаченим статтями 407-409 КК України оперативними підрозділами ДБР, НПУ, СБУ;

- 5) реалізації повноважень з процесуального керівництва досудовим розслідуванням відповідно до положень ст. 36 КПК України. **Це, зокрема, повноваження:**

- починати досудове розслідування за наявності підстав, передбачених цим Кодексом;

- мати повний доступ до матеріалів, документів та інших відомостей, що стосуються досудового розслідування;

- доручати органу досудового розслідування проведення досудового розслідування;

- доручати слідчому, органу досудового розслідування проведення у встановлений прокурором строк слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій або давати вказівки щодо їх проведення чи брати участь у них, а в необхідних випадках – особисто проводити слідчі (розшукові) та процесуальні дії в порядку, визначеному цим Кодексом;

- доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам;

- скасовувати незаконні та необґрунтовані постанови слідчих;
- ініціювати перед керівником органу досудового розслідування питання про відсторонення слідчого від проведення досудового розслідування та призначення іншого слідчого за наявності підстав, передбачених цим Кодексом, для його відводу, або у випадку неефективного досудового розслідування;
- приймати процесуальні рішення у випадках, передбачених КПК України, у тому числі щодо закриття кримінального провадження та продовження строків досудового розслідування за наявності підстав, передбачених цим Кодексом;
- погоджувати або відмовляти у погодженні клопотань слідчого до слідчого судді про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій у випадках, передбачених цим Кодексом, чи самостійно подавати слідчому судді такі клопотання;
- повідомляти особі про підозру;
- затверджувати чи відмовляти у затвердженні обвинувального акта, клопотань про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, вносити зміни до складеного слідчим обвинувального акта чи зазначених клопотань, самостійно складати обвинувальний акт чи зазначені клопотання;
- звертатися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності;
- погоджувати запит органу досудового розслідування про міжнародну правову допомогу, передання кримінального провадження або самостійно звертатися з таким клопотанням в порядку, встановленому цим Кодексом;
- доручати органам досудового розслідування проведення розшуку і затримання осіб, які вчинили кримінальне правопорушення за межами України, виконання окремих процесуальних дій з метою видачі особи (екстрадиції) за запитом компетентного органу іноземної держави та інше³⁷.

На підрозділі Державного бюро розслідувань покладається:

- пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, що мають ознаки кримінальних правопорушень, передбачених статтями 407-409 КПК України з метою їх припинення, шляхом проведення системи гласних і негласних пошукових та оперативно-розшукових заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів.
- організація та здійснення досудового розслідування у кримінальних провадженнях за фактами вчинення кримінальних

---

³⁷ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

правопорушень, передбачених статтями 407-409 КК України.

На підрозділі Національної поліції України покладається:

– перевірка особистих та військово-облікових документів у осіб призовного віку, що уперше прибули до територіальної громади та оселилися там (тимчасово або постійно) без реєстрації місця проживання;

– моніторинг (в межах територіальних громад) військовозобов'язаних, які проходили військову службу (по мобілізації або за контрактом), та повернулися до постійного місця проживання – з подальшою перевіркою особистих та військово-облікових документів;

– здійснення на обслуговувані території оперативного (ініціативного) пошуку осіб, які вчинили самовільне залишення військової частини або місця служби, дезертирство, ухиленню від військової служби іншим способом;

– провадження в оперативно-розшукових справах щодо підготовки або вчинення вказаних кримінальних правопорушень – за дорученням або з дозволу прокурора;

– виконання вказівок прокурора про проведення оперативно-розшукових заходів;

– проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень зазначеної категорії (за дорученням прокурора);

– виконання доручень слідчого, прокурора на проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій;

– розшук підозрюваних (обвинувачених) у кримінальних провадженнях щодо самовільного залишення військової частини або місця служби, дезертирства, ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом – за дорученням слідчого, прокурора, слідчого судді, суду;

– участь у спільних заходах щодо розшуку підозрюваних.

На підрозділі Служби безпеки України покладається:

– здійснення оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування кримінальних правопорушень зазначеної категорії (за дорученням прокурора), реалізація передбачених кримінальним процесуальним законодавством норм, пов'язаних із виконанням доручень слідчого або прокурора, а також участь у спільних заходах щодо розшуку підозрюваних³⁸;

– надання інформації через Об'єднаний центр щодо полонених оборонців України, стосовно яких наявна інформація про можливе

---

³⁸ Інструкція щодо взаємодії органів прокуратури, Державного бюро розслідувань, Національної поліції України, Служби безпеки України, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України під час протидії кримінальним правопорушенням, передбаченим статтями 407-409 Кримінального кодексу України: затв. наказом Державного бюро розслідувань, Офісу Генерального прокурора, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України від 03 жовт. 2024 р. № 375/233/672/657/485. URL: <https://dbr.gov.ua/assets/files/diyalnist/pravovi-zasadi/2024/10/375-233-672-657-485.PDF>

самовільне залишення ними військової частини (місця проходження військової служби) або дезертирство;

У разі звільнення з полону оборонців України та їх повернення на підконтрольну Уряду України територію Об'єднаній центр, який забезпечував діяльність групи з реалізації звільнення, невідкладно інформує щодо звільнених військовослужбовців, стосовно яких попередньо надходили відповідні запити про можливе самовільне залишення ними військової частини (місця проходження військової служби) або дезертирство, орган досудового розслідування (оперативний підрозділ) та ВСП у ЗСУ.

На Військову службу правопорядку у Збройних Силах України покладається в межах компетенції:

- розшук і затримання військовослужбовців ЗСУ та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, які самовільно залишили військові частини чи місця служби або не з'явилися в строк без поважних причин на військову службу, а також тих, які переховуються від органів досудового розслідування або суду, чи засуджених, які ухиляються від виконання кримінального покарання;

- участь у проведенні профілактичної роботи серед військовослужбовців, схильних до вчинення правопорушень;

- сприяння військовому командуванню, органам військового управління в забезпеченні військової дисципліни серед військовослужбовців;

- утримання затриманих військовослужбовців на гауптвахті (у кімнаті для тимчасово затриманих військовослужбовців);

- ведення обліку кримінальних та інших правопорушень у ЗСУ та проведення періодичних звірок з даними відповідних прокуратур;

- отримання на письмовий запит від військових частин, а також від підприємств, установ і організацій, незалежно від їх підпорядкування і форми власності, у тому числі від громадських організацій, відомості, необхідні у кримінальних провадженнях та у зв'язку з матеріалами про правопорушення, що знаходяться у провадженні ВСП;

- внесення у межах своєї компетенції відповідним органам виконавчої влади, військовому командуванню, органам військового управління, органам місцевого самоврядування, громадським організаціям або посадовим особам підприємств, установ та організацій незалежно від їх підпорядкування і форми власності подання щодо усунення порушень закону, причин і умов, що їм сприяють;

- обмеження або заборона руху транспорту і пішоходів на окремих ділянках вулиць та автомобільних доріг, зупинення і огляд з транспортних засобів, перевірку у водіїв документів на право користування та керування ними – під час проведення заходів щодо затримання осіб, які підозрюються у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ст. 407, 408 КК України;

- виявляти причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних

та інших правопорушень у ЗСУ, вживати заходів щодо їх усунення, брати участь у правовому вихованні військовослужбовців, працівників ЗСУ;

– виконання в установленому законом порядку і в межах своєї компетенції доручення слідчого, прокурора, ухвали суду та постанов суддів;

– виконання інших завдань, передбачених Законом України «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України»³⁹.

Відповідальними за належну організацію взаємодії є керівники державних органів та підрозділів ДБР, НПУ, СБУ, ВСП у ЗСУ.

Отже, ефективність взаємодії щодо виявлення і протидії таким військовим злочинам, як самовільне залишення частини, дезертирство або ухилення від служби (зокрема, шляхом самокалічення), досягається через скоординовану діяльність визначених державних органів.

Йдеться не лише про виявлення правопорушень, а й про отримання, накопичення, аналітику та використання інформації щодо підозрюваних осіб і подій, що можуть сприяти вчиненню таких злочинів. Особливий акцент доцільно зробити на комплексних організаційних та превентивних заходах, які спрямовані на повернення військовослужбовців до служби, що вказує на прагнення не лише карати, але й відновлювати боєздатність підрозділів.

Органи прокуратури виконують ключову роль у координації дій правоохоронців та процесуальному керівництві (ст. 36 КПК України – основна норма, яка регламентує функції прокурора як керівника досудового розслідування). Вони відповідають також за ініціювання спільних заходів та узгодження позицій між відомствами.

Державне бюро розслідувань несе основний тягар досудового розслідування щодо злочинів, передбачених ст. 407-409 КК України, що закріплено за ними законодавчо – тобто саме ДБР веде розслідування як слідчий орган.

Національна поліція та Служба безпеки України залучаються до слідчих (розшукових) дій на підставі доручення прокурора – це типова практика для випадків, коли основне провадження перебуває в іншому органі, а допомога потрібна на етапі слідчих або оперативно-розшукових дій (наприклад, розшук, допит, тимчасовий доступ до інформації тощо).

Особлива роль СБУ через Об'єднаний центр із координації пошуку та звільнення полонених полягає в наданні інформації про осіб, які могли потрапити в полон або дезертирувати. Така інформація важлива, щоб відрізнити дезертирство від полону, оскільки правові наслідки для військовослужбовця будуть кардинально різними.

Після звільнення з полону, Об'єднаний центр інформує органи досудового розслідування та ВСП, якщо щодо особи існувала підозра у дезертирстві – з метою з'ясування обставин.

---

³⁹ Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України: Закон України від 7 берез. 2002 р. № 3099-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3099-14#Text>

Військова служба правопорядку ЗСУ відповідає за розшук і затримання військовослужбовців, утримання їх на гауптвахті, а також реалізацію інших функцій, визначених Законом України «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України». Її діяльність тісно пов'язана з оперативними підрозділами Національної поліції і ДБР, особливо під час пошуку чи конвоювання.

Керівники всіх залучених органів несуть відповідальність за ефективну організацію взаємодії, що підкреслює інституційну відповідальність на найвищому рівні – йдеться не лише про формальну присутність у списку структур, а про реальне управління процесом у межах своїх повноважень.

5. Підготовка та проведення спільних заходів правоохоронними органами України у межах протидії кримінальним правопорушенням, передбаченим статтями 407-409 КК України

Керівники спеціалізованих прокуратур у сфері оборони (на правах обласних та окружних) у разі необхідності за ініціативою одного із суб'єктів взаємодії проводять координаційні та спільні наради із залученням державних органів та підрозділів ДБР, НПУ, СБУ, ВСП у ЗСУ, під час яких планують проведення заходів, здійснюють прогнозування тенденцій, встановлюють причини та умови, що сприяють вчиненню таких кримінальних правопорушень, окреслюють шляхи вирішення проблемних питань і визначають виконавців відповідно до повноважень.

Реалізація спільних заходів передбачає:

– обмін інформацією, яка має оперативно-тактичне, а також доказове значення;

– здійснення заходів, спрямованих на встановлення місцезнаходження військовослужбовців, які вчинили кримінальні правопорушення, передбачені статтями 407-409 КК України;

– створення міжвідомчих слідчих груп для забезпечення здійснення досудового розслідування у розумні строки, вжиття заходів щодо встановлення місцезнаходження військовослужбовців, їх затримання та притягнення до кримінальної відповідальності;

– вивчення причин та умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень цієї категорії;

– проведення нарад, розроблення й уточнення планів стосовно здійснення розшуку військовослужбовців, які вчинили самовільне залишення військової частини або місця служби, дезертирство, ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом;

– проведення профілактичної роботи з розподілом виконання завдань між органами та підрозділами ДБР, НПУ, СБУ, ВСП у ЗСУ.

Важливо, що всі ці заходи не розглядаються ізольовано, а реалізуються у взаємодії між правоохоронними органами. Це дозволяє уникати паралельної або розрізної роботи різних структур і забезпечує єдину державну політику у цій сфері.

21 липня 2025 року Директор ДБР та Міністр внутрішніх справ України підписали спільний наказ «Про взаємодію Державного бюро розслідувань та Національної поліції України під час організації розшуку осіб» № 367/486⁴⁰, яким визначено та врегульовано окремі аспекти міжвідомчої взаємодії, спрямованої на забезпечення ефективної

---

⁴⁰ Про взаємодію Державного бюро розслідувань та Національної поліції України під час організації розшуку осіб: наказ ДБР, МВС України від 21 лип. 2025 р. № 367/486. URL: https://ips.ligazakon.net/document/DBR25010?utm_source=jurliga.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=jl03

організації розшуку осіб.

Згідно з положеннями зазначеного нормативного акта, *на оперативні підрозділи центрального апарату та територіальних управлінь ДБР покладено такі обов'язки:*

– забезпечувати внесення інформації про оголошення або припинення ДБР державного розшуку осіб, які переховуються від слідства та суду за кримінальні правопорушення, розслідування яких віднесено до підслідності ДБР, до бази даних «Розшук» інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України». Таке внесення має здійснюватися відповідно до вимог Інструкції з формування та ведення бази даних «Розшук» протягом однієї доби з моменту надходження документів, які є підставою для оголошення особи у розшук або припинення розшуку;

– здійснювати міжнародний розшук осіб із використанням можливостей Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол відповідно до вимог Інструкції про порядок використання правоохоронними органами України інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол.

Центральному органу управління поліції та територіальним органам поліції доручено:

– у разі затримання або встановлення місцезнаходження розшукуваної особи невідкладно за допомогою технічних засобів зв'язку (телефонним, факсимільним зв'язком або на офіційну адресу електронної пошти) інформувати ініціатора розшуку або найближчий до нього за місцем дислокації підрозділ центрального апарату (територіального управління) ДБР;

– забезпечувати утримання (за наявності законних підстав) розшукуваної особи в спеціально відведених приміщеннях до передачі такої затриманої особи працівникам ДБР.

У разі отримання повідомлення від центрального органу управління поліції та/або територіального органу поліції про встановлення місцезнаходження розшукуваної особи та/або її затримання невідкладно належить:

– найближчому за місцем дислокації підрозділу центрального апарату (територіального управління) ДБР – інформувати ініціатора розшуку про цей факт;

– ініціатору розшуку – вживати заходів із передачі затриманої особи до органу досудового розслідування ДБР для проведення процесуальних дій відповідно до вимог Кримінального процесуального кодексу.

Координацію діяльності з розшуку осіб покладено:

– у ДБР – на Управління інформаційних технологій ДБР (у частині оформлення та подання до НПУ відповідних документів для оформлення (скасування) доступу до БД «Розшук») та керівників (начальників) оперативних підрозділів ДБР;

– у НПУ – на Департамент інформаційно-аналітичної підтримки

Нацполіції (у частині координації стосовно організації надання (скасування) доступу до БД «Розшук») та Департамент карного розшуку НПУ (в частині установлення місцезнаходження розшукуваних осіб, обміну оперативною інформацією стосовно них, а також проведення спільних заходів з їх розшуку)⁴¹.

---

⁴¹ Гришанова Н. ДБР і Нацполіція врегулювали окремі питання взаємодії під час організації розшуку осіб. LigaZakon. URL: https://jurliga.ligazon.net/news/238095_dbr--natspoltsya-vregulyovali-okrem-pitannya-vzamor-pd-chas-organzats-rozshuku-osb

6. Порядок реалізації повноважень у кримінальних провадженнях, пов'язаних із фактами ухилення від військової служби

Відповідно до Інструкції щодо взаємодії органів прокуратури, ДБР, НПУ, СБУ, ВСП у ЗСУ під час протидії кримінальним правопорушенням, передбаченим статтями 407-409 КК України у разі вчинення військовослужбовцем зазначених злочинів, командир (начальник) військової частини невідкладно, але не пізніше ніж через три доби, письмово повідомляє про це керівника органу досудового розслідування територіального управління ДБР, під юрисдикцією якого знаходиться місце вчинення кримінального правопорушення.

Копії такого повідомлення упродовж доби надсилають до відома начальника органу ВСП у ЗСУ та керівнику відповідної спеціалізованої прокуратури у сфері оборони, у зоні діяльності яких військова частина виконує завдання за призначенням.

Після отримання такої інформації оперативний черговий ВСП у ЗСУ, у зоні діяльності якого виявлено факт самовільного залишення військовослужбовцем військової частини, протягом 15 хвилин телефонним (факсимільним, мобільним) зв'язком або іншим доступним способом повідомляє чергову службу органів (підрозділів) НПУ та уповноваженого (визначеного) керівника підрозділу карного розшуку про факт самовільного залишення військовослужбовцем військової частини.

Керівник уповноваженого підрозділу НПУ невідкладно (але не пізніше 24 годин з моменту отримання) організовує внесення відомостей до ІП «Блокпост» щодо військовослужбовця, який вчинив самовільне залишення військової частини чи місця служби, за визначеною формою.

Уповноважені керівники територіальних підрозділів НПУ забезпечують постійний моніторинг ІП «Блокпост» підпорядкованими працівниками органу поліції та організацію розшуку поліцейськими військовослужбовців, які самовільно залишили військову частину, місце служби, дезертирували або ухилились від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом.

Поліцейський органу НПУ після проведення розшукових заходів та встановлення місцезнаходження такого військовослужбовця невідкладно інформує уповноважений підрозділ органу ВСП у ЗСУ, який забезпечує супроводження військовослужбовця до територіального органу досудового розслідування ДБР.

Для забезпечення швидкого, повного та неупередженого досудового розслідування, виконання процесуальних дій або прийняття процесуальних рішень командири військових частин, а в разі проведення службового розслідування посадовими особами ВСП у ЗСУ – відповідний орган управління ВСП, протягом одного місяця з дня повідомлення про вчинення кримінального правопорушення подають до органу досудового розслідування територіального управління ДБР:

- матеріали службового розслідування за фактом самовільного

залишення військової частини або місця служби, дезертирства, ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом;

- витяг із наказу про зарахування військовослужбовця до особового складу військової частини;

- витяг із наказу про призначення військовослужбовця на посаду військової частини;

- витяг із наказу про присвоєння військовослужбовцю останнього військового звання;

- службову характеристику на військовослужбовця;

- копію контракту, укладеного між військовослужбовцем та ЗСУ (у разі проходження військової служби за контрактом);

- копію військового квитка військовослужбовця (щодо офіцера – копію посвідчення офіцера) (за наявності);

- копію наказу (або витяг із наказу) про залучення військової частини, в якій проходив службу військовослужбовець, до угруповання об'єднаних сил для здійснення заходів із забезпечення національної безпеки та оборони, відсічі і стримування збройної агресії РФ у певній місцевості, де було вчинено кримінальне правопорушення, з метою виконання службових (бойових) завдань;

- копію наказу (або витяг із наказу) про залучення військовослужбовця до здійснення заходів із забезпечення національної безпеки та оборони, відсічі і стримування збройної агресії РФ у певній місцевості, де було вчинено кримінальне правопорушення, з метою виконання службових (бойових) завдань;

- копію службової картки військовослужбовця;

- відомості про придатність до військової служби на момент призову, а також відомості щодо проходження військово-лікарської комісії та інших медичних оглядів під час проходження військової служби;

- медичну характеристику військовослужбовця (за наявності);

- копію наказу (або витяг із наказу) про оперативне підпорядкування військової частини.

У разі вчинення військовослужбовцем самовільного залишення військової частини чи місця служби або дезертирства зі зброєю додатково подають:

- відомості щодо закріплення зброї за військовослужбовцем;

- витяг із журналу отримання зброї військовослужбовцем.

У разі отримання інформації від командування військової частини чи ВСП у ЗСУ про факт самовільного залишення військової частини або місця служби, дезертирства, ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом або виявлення такої інформації з іншого джерела слідчий відповідного територіального управління ДБР або іншого органу досудового розслідування, якому доручено здійснювати досудове розслідування (далі – слідчий), невідкладно вносить відомості за вказаним фактом у порядку статті 214 КПК України до ЄРДР та розпочинає досудове розслідування.

Протягом 24 годин з моменту внесення таких відомостей до ЄРДР слідчий інформує заявника, а якщо інформації про адресу розташування військової частини немає, повідомляє відповідний підрозділ ВСП у ЗСУ для подальшого інформування військової частини, що направила повідомлення про вчинення кримінального правопорушення, про початок досудового розслідування та надає витяг з ЄРДР для подальшого направлення його копії військовій частині, у якій проходив службу військовослужбовець, для прийняття кадрового рішення щодо призупинення військової служби на підставі Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» та Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України, затвердженого Указом Президента України від 10.12.2008 р. № 1153/2008.

У разі отримання інформації про вчинення кримінального правопорушення з іншого джерела відомості, зазначені в пункті 6 цього розділу, запитуються у військової частини, де проходив службу військовослужбовець, або витребовуються через ВСП у ЗСУ за запитом слідчого, прокурора.

Після внесення відомостей до ЄРДР на початковому етапі досудового розслідування:

керівник органу досудового розслідування забезпечує:

– повноту внесених до ЄРДР відомостей, правильність правової кваліфікації кримінального правопорушення, своєчасність повідомлення прокурора про початок досудового розслідування та надання заявнику витягу з ЄРДР;

– взаємодію з територіальним органом прокуратури для своєчасного визначення слідчого та прокурора у конкретному кримінальному провадженні;

– дієву комунікацію між органом досудового розслідування та командуванням військової частини, підрозділу ВСП у ЗСУ, Національної гвардії України, СБУ тощо;

слідчий:

– залежно від бойової обстановки в конкретній місцевості проводить огляд місця події (місця служби) щодо наявності слідів боротьби, військової форми та документів військовослужбовця;

– запитує в СБУ через Об'єднаний центр відомості щодо можливого перебування військовослужбовця в полоні;

– запитує в уповноваженого підрозділу апарату МВС України відомості щодо перебування військовослужбовця в Єдиному реєстрі осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, та підстави внесення його до цього Реєстру;

– витребує інформацію та документи стосовно прийняття на військову службу військовослужбовця, призначення його на посади, переміщення по службі, службову характеристику тощо;

– витребує відомості із закладів охорони здоров'я з метою встановлення можливого місцеперебування військовослужбовця;

– витребує від органів державної влади інформацію щодо можливого

перебування військовослужбовця у полоні;

- допитує командирів (начальників) підрозділів, відповідальних за контроль за місцем перебування військовослужбовця, та інших військовослужбовців підрозділу. Під час допиту з'ясовує причини самовільного залишення військової частини чи нез'явлення військовослужбовця на службу, його ставлення до проходження військової служби, чи були висловлювання намірів перейти на бік ворога, здатися у полон або скоїти самогубство, а також чи надходили від нього заяви про нестатутні взаємовідносини з іншими військовослужбовцями, хворобу батьків тощо. Крім того, з'ясовує інформацію щодо наявних відомостей про місце фактичного перебування, профілів у соціальних мережах, розміщених на інтернет-ресурсах, інших контактних даних військовослужбовця, актуальних номерів телефонів;

- із вищевказаних питань допитує родичів, знайомих та сусідів військовослужбовця;

- у разі виявлення профілів військовослужбовця у соціальних мережах, якими він користувався чи користується на цей час, вивчає наявну в них інформацію;

- організовує вилучення медичної документації військовослужбовця, зокрема висновку військово-лікарської комісії;

- витребує з Головного центру обробки спеціальної інформації Адміністрації Державної прикордонної служби України відомості стосовно перетину військовослужбовцем державного кордону України;

- витребує з Державної міграційної служби України з метою встановлення відомостей щодо надання відповідним органом державної влади будь-яких адміністративних послуг військовослужбовцю, у тому числі пов'язаних із видачею, заміною паспорта громадянина України;

- отримує відомості про об'єкти нерухомості, що належать військовослужбовцю на праві власності або знаходяться у нього в оренді чи на іншому праві користування;

- витребує інформацію у володільця (держателя) підсистеми «Електронний суд» з метою встановлення відомостей щодо звернення військовослужбовця до органів судової влади України та ухвалення пов'язаних із ним судових рішень;

- отримує з Єдиного державного реєстру транспортних засобів відомості щодо наявності у власності (користуванні) військовослужбовця транспортних засобів;

- витребує у володільця системи «Безпечне місто» інформацію про можливі маршрути пересування військовослужбовця, у тому числі за допомогою транспортного засобу;

- вилучає (витребує) відомості стосовно рахунків, що становлять банківську таємницю;

- надсилає лист до органу управління ВСП у ЗСУ, яким доручає проведення розшуку військовослужбовця;

- у разі потреби проводить негласні слідчі (розшукові) дії (зокрема,

зняття інформації з електронних комунікаційних мереж);

- встановлює відомості про наявні у військовослужбовця засоби зв'язку для перевірки отриманої під час досудового розслідування інформації, зокрема встановлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу);

- звертається до слідчого судді для отримання тимчасового доступу до інформації, яка знаходиться в операторів та провайдерів електронних комунікацій, про зв'язок абонента, надання комунікаційних послуг, у тому числі отримання послуг, їх тривалість, зміст, маршрути передавання за номерами телефонів.

Доручення надається оперативному підрозділу того державного органу (ДБР, НПУ, СБУ), який зможе найбільш ефективно його виконати з урахуванням місцезнаходження військовослужбовця.

Оперативним підрозділам СБУ можуть надаватись доручення слідчого виключно щодо проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій безпосередньо на військових об'єктах, які знаходяться у їх контррозвідувальному забезпеченні.

У разі потреби слідчий проводить інші процесуальні дії, передбачені кримінальним процесуальним законодавством.

Оперативний працівник ДБР, НПУ, СБУ, отримавши письмове доручення слідчого, прокурора:

- забезпечує належне виконання доручення та письмово інформує слідчого (прокурора) у строки, зазначені у ньому;

- вилучає (витребує) необхідні документи;

- встановлює відомості про наявні у військовослужбовця засоби зв'язку;

- проводить негласні слідчі (розшукові) дії (зняття інформації з електронних комунікаційних мереж; обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу), візуальне спостереження за місцем, аудіо-, відеоконтроль місця тощо);

- здійснює розшук військовослужбовців, які переховуються від органів досудового розслідування та суду;

- забезпечує виконання ухвали слідчого судді (суду) про дозвіл на затримання з метою приводу.

Начальник (керівник) органу управління ВСП у ЗСУ у межах повноважень, передбачених статтями 7 та 8 Закону України «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України», на підставі листа з дорученням слідчого (оперативного працівника):

- організовує встановлення місцезнаходження, розшук і затримання в межах та у спосіб, передбачений законодавством України, військовослужбовців, які самовільно залишили військову частину чи місце служби або не з'явилися у строк без поважних причин на військову службу;

- сприяє органу досудового розслідування ДБР (органу досудового розслідування, якому прокурором доручено здійснення досудового

розслідування), органам, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, у виконанні покладених на них обов'язків;

– у разі встановлення місцезнаходження військовослужбовця, який самовільно залишив військову частину або місце служби, скоїв дезертирство чи ухиляється від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом, організовує його негайне затримання в порядку та у спосіб, визначений законодавством України, та поміщення на гауптвахту або у кімнату для тимчасово затриманих, про що невідкладно повідомляє уповноваженого слідчого або прокурора.

З метою дослідження всіх обставин кримінального провадження, зокрема підстав для притягнення до кримінальної відповідальності або звільнення від неї, слідчий з'ясовує, чи підлягає особа призову на військову службу під час мобілізації, чи заброньована вона на період мобілізації та воєнного часу за органами державної влади чи іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, які є критично важливими для функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період, чи визнана вона у встановленому порядку особою з інвалідністю або відповідно до висновку військово-лікарської комісії тимчасово непридатною до військової служби за станом здоров'я, чи має вона на утриманні трьох і більше дітей віком до 18 років тощо.

Якщо отримані матеріали не містять підстав для притягнення особи до кримінальної відповідальності за самовільне залишення військової частини або місця служби, дезертирство, ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом, слідчий доручає уповноваженим особам оперативних підрозділів з'ясувати обставини призову такої особи на військову службу під час мобілізації та в разі потреби службовим особам органу управління Військової служби правопорядку у Збройних Силах України здійснити супроводження особи для проходження нею у встановленому порядку військово-лікарської експертизи.

Про результати вжитих заходів уповноважені особи оперативних підрозділів та ВСП у ЗСУ повідомляють слідчого.

Одночасно слідчий проводить необхідні слідчі (розшукові) та процесуальні дії, долучає до матеріалів кримінального провадження документи, які свідчать про наявність чи відсутність підстав для призову особи на військову службу під час мобілізації, за результатами чого ухвалює відповідне рішення у встановленому порядку.

У разі обрання судом запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою щодо затриманої особи уповноважені особи оперативних підрозділів або ВСП у ЗСУ забезпечують її доставлення на гауптвахту, а у виняткових випадках – до слідчого ізолятора.

Якщо особі повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого статтями 407-409 КК України, а місцезнаходження її невідоме або вона виїхала та/або перебуває на тимчасово окупованій території України чи за межами України і не

з'являється без поважних причин на виклик слідчого, прокурора за умови її належного повідомлення про такий виклик, слідчий, прокурор оголошує такого підозрюваного в розшук, здійснення якого може бути доручено відповідному оперативному підрозділу ДБР, НПУ, СБУ.

У разі встановлення місцезнаходження підозрюваного оперативні працівники здійснюють його затримання на підставі ухвали слідчого судді, суду та не пізніше 36 годин із моменту затримання доставляють затриманого до слідчого судді, суду, який постановив ухвалу про дозвіл на затримання з метою приводу.

У разі отримання слідчим (прокурором) від особи, яка під час дії воєнного стану вперше вчинила кримінальне правопорушення, передбачене статтями 407, 408 КК України, клопотання про набір повернутися до цієї або іншої військової частини або до місця служби для продовження проходження військової служби слідчий забезпечує отримання письмової згоди командира (начальника) військової частини (установи) на продовження проходження військової служби такою особою та невідкладно передає їх з матеріалами досудового розслідування прокуророві.

Якщо підозрюваний тримається під вартою та звернувся з клопотанням про ініціювання перед слідчим суддею або судом питання про скасування цього запобіжного заходу для продовження та/або проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період та/або військової служби за контрактом осіб рядового, сержантського і старшинського та офіцерського складу, прокурор розглядає клопотання та, у разі його задоволення, невідкладно звертається до слідчого судді, суду з клопотанням про скасування цій особі запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою для продовження та/або проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період та/або військової служби за контрактом осіб рядового, сержантського і старшинського та офіцерського складу.

Таким чином, у разі вчинення військовослужбовцем кримінального правопорушення, передбаченого статтями 407-409 КК України (самовільне залишення частини, дезертирство, ухилення від служби), командир військової частини зобов'язаний протягом 3 діб письмово повідомити територіальне управління ДБР, яке юрисдикційно охоплює місце події. Встановлено чіткий строковий порядок дій: копії повідомлень також мають бути направлені протягом доби до ВСП та відповідної спеціалізованої прокуратури.

ВСП у свою чергу негайно інформує поліцію – зокрема підрозділ карного розшуку – телефоном або будь-яким іншим доступним засобом зв'язку. Цей етап критично важливий для оперативного реагування, адже саме поліція має засоби реального пошуку в цивільному середовищі.

Далі Національна поліція вносить дані про військовослужбовця до Інформаційного порталу «Блокпост», що дозволяє поліції по всій території України миттєво розпізнати особу при перевірках. Установлено чіткий

часовий норматив: внесення інформації – не пізніше ніж за 24 години з моменту отримання.

Коли військовослужбовця знаходять, поліція інформує ВСП, який організує супровід до територіального управління ДБР – це логічне завершення первинної фази розшуку. У тих випадках коли підслідність кримінальних правопорушень визначена прокурором за Національною поліцією, відповідні підрозділи цього органу усе здійснюють самостійно.

Наступний великий блок стосується обов'язкового подання документів упродовж одного місяця з моменту повідомлення про злочин. Йдеться про повний пакет даних щодо військовослужбовця: накази, характеристику, медичні висновки, документи щодо участі в бойових діях, копії контракту, інформацію про зброю (у разі дезертирства зі зброєю). Це необхідно для правової кваліфікації та правильної побудови досудового розслідування.

Слідчий ДБР або іншого органу після отримання відомостей зобов'язаний негайно внести їх до ЄРДР відповідно до ст. 214 КПК України – це офіційний початок провадження. Протягом доби заявник має отримати витяг з ЄРДР, а якщо адреса військової частини невідома – повідомлення передається через ВСП.

Відповідно до слідчої ситуації, слідчий визначає комплекс слідчих (розшукових) дій, зокрема негласних, які необхідно провести задля виконання завдань кримінального провадження. *Крім того слідчому доцільно:*

- перевірити наявність слідів боротьби на місці служби;
- звернутися до СБУ (через Об'єднаний центр) щодо можливого полону;
- звіритися з реєстром зниклих безвісти, перевірити прохання про медичну допомогу;
- допитати командирів, побратимів, родичів щодо причин залишення служби, психічного стану, конфліктів, проблем у родині;
- проаналізувати профілі в соцмережах, документи щодо переміщень, власності, транспортних засобів, комунікаційних даних;
- звернутися до підсистеми «Електронний суд», системи «Безпечне місто», ДПС України, Міграційної служби, отримати банківські дані тощо.

Доручення на проведення окремих дій можуть надаватися:

- оперативним підрозділам Національної поліції, ДБР, СБУ;
- підрозділам СБУ – виключно на об'єктах у їхньому контррозвідувальному супроводженні.

Начальник ВСП організує затримання, розшук і тримання особи, якщо її знайдено, а також сприяє виконанню доручень органів досудового розслідування.

Окрему увагу слідчий приділяє встановленню обставин, що можуть впливати на притягнення до відповідальності: стан здоров'я, інвалідність, наявність дітей, бронювання за критично важливими структурами тощо.

Якщо немає достатніх підстав для кримінальної відповідальності, але особа таки самовільно залишила частину, слідчий:

- ініціює перевірку обставин призову та проходження служби;
- за потреби – організовує направлення на військово-лікарську експертизу через ВСП.

**Структура учасників і їх ролей у протидії правопорушенням,
передбаченим статтями 407-409 КК України**

Орган / Посадова особа	Функції та обов'язки
Командир військової частини	Повідомляє ДБР, ВСП, прокуратуру про факт кримінального правопорушення. Протягом 1 місяця подає пакет документів (накази, характеристику, контракт, медичні дані тощо).
Територіальне управління ДБР	Реєструє провадження в ЄРДР, організовує досудове розслідування, контролює його якість.
Спеціалізована прокуратура у сфері оборони	Координує всі органи, здійснює процесуальне керівництво.
Військова служба правопорядку (ВСП)	Отримує повідомлення, інформує поліцію, затримує, супроводжує, поміщає на гауптвахту. Передає інформацію слідчому.
Національна поліція України	Вносить дані до ІП «Блокпост», організовує розшук, повідомляє ВСП про встановлення особи.
Слідчий ДБР / іншого органу	Вносить дані до ЄРДР, проводить допити, запити, аналізує соцмережі, працює з реєстрами, ініціює затримання, приймає рішення щодо відповідальності.
Оперативний працівник (ДБР, НПУ, СБУ)	Виконує доручення слідчого: виконує доручення слідчого, прокурора на проведення слідчих (розшукових) дій, зокрема негласних; організовує розшук військовослужбовця.
СБУ (через Об'єднаний центр)	Надає відомості про можливий полон, виконує доручення лише на об'єктах у контррозвідувальному супроводі.
Медичні, прикордонні, міграційні, банківські та інші служби	Надають відомості щодо місця перебування, здоров'я, перетину кордону, банківських рахунків, нерухомості, судових справ.
Керівник органу досудового розслідування	Контролює повноту внесення відомостей ЄРДР, взаємодіє з прокуратурою, забезпечує комунікацію між усіма структурами.

Орган / Посадова особа	Функції та обов'язки
Слідчий (розширено)	Проводить повний комплекс процесуальних дій щодо застосування заходів забезпечення кримінального провадження, реагування на заяви та клопотання його учасників, розглядає питання щодо форми закінчення досудового розслідування (звернення до суду: з обвинувальними актом, клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності; клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру).
Оперативний працівник (розширено)	Проводить пошукові та оперативно-розшукові заходи з встановлення місця знаходження військовослужбовця, оголошеного у розшук, виконує доручення слідчого, прокурора на проведення слідчих (розшукових) дій, зокрема негласних.
Прокурор	Розглядає клопотання про повернення до служби, ініціює зміну запобіжного заходу, здійснює керівництво досудовим розслідуванням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
4. Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України: Закон України 7 берез. 2002 р. № 3099-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3099-14#Text>
5. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12 листоп. 2015 р. № 794-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/794-19#Text>
6. Про захист персональних даних: Закон України від 01 черв. 2010 р. № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2297-17#Text>
7. Про Національну поліцію: Закон України від 02 лип. 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
8. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2135-12#Text>
9. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
10. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>
11. Про Службу безпеки України: Закон України від 25 берез. 1992 р. № 2229-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>
12. Про взаємодію Державного бюро розслідувань та Національної поліції України під час організації розшуку осіб: наказ ДБР, МВС України від 21 лип. 2025 р. № 367/486. URL: https://ips.ligazakon.net/document/DBR25010?utm_source=jurliga.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=jl03
13. Про затвердження Положення про Спеціалізовану прокуратуру у сфері оборони (на правах Департаменту) Офісу Генерального прокурора: наказ Генерального прокурора України від 30 травн. 2023 р. № 144. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0144905-23#Text>
14. Про окремі питання забезпечення функціонування спеціалізованих прокуратур у сфері оборони (на правах окружних): наказ Генерального прокурора України від 17 берез. 2023 р. № 75. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0075905-23>
15. Інструкція щодо взаємодії органів прокуратури, Державного бюро розслідувань, Національної поліції України, Служби безпеки України, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України під час протидії кримінальним правопорушенням, передбаченим статтями 407-409 Кримінального кодексу України: затв. наказом Державного бюро розслідувань, Офісу Генерального прокурора, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України від 03 жовт. 2024 р.

№ 375/233/672/657/485. URL: <https://dbr.gov.ua/assets/files/diyalnist/pravovi-zasadi/2024/10/375-233-672-657-485.PDF>

16. Справа за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання): рішення Конституційного Суду України від 2 листоп. 2004 р. № 15-рп. *Офіційний вісник України*. 2004. № 45. Ст. 2975

17. Військова розвідка : навчальний посібник / упорядники : Д. В. Зайцев, А. П. Наконечний, С. О. Пахарев, І. О. Луценко ; за ред. В. Б. Добровольського. Київ: Вид. «КНТ», 2022. 332 с.

18. Гришанова Н. ДБР і Нацполіція врегулювали окремі питання взаємодії під час організації розшуку осіб. *LigaZakon*. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/238095_dbr--natspoltsya-vregulyuvali-okrem-pitannya-vzamosodi-pd-chas-organizats-rozshuku-osb

19. Демидова Л. М. Обороздатність України як об'єкт кримінально-правової охорони. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. №10. С. 364–366.

20. Загородній Є. О. Спеціалізована прокуратура у сфері оборони: правове становище, роль в системі органів правопорядку, функції та завдання в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2023 Серія ПРАВО. № 80: ч. 2. С. 135–143.

21. Фірсов В. Д. Поняття, ознаки та принципи здійснення розвідувальної діяльності в Україні. *Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова*. Правознавство. 2018. Т. 23. Вип. 2 (33). С. 106–116.

Виробничо-практичне видання

**ВОЗНЮК Андрій Андрійович
ШАПОВАЛОВА Анна Олександрівна
ШЕВЧИШЕН Артем Вікторович та ін.**

**ВЗАЄМОДІЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ПІД ЧАС ПРОТИДІЇ
КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ПЕРЕДБАЧЕНИМ
СТАТТЯМИ 407-409 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

Методичні рекомендації

Комп'ютерна верстка А. А. Вознюк

Віддруковано в друкарні ТОВ «7БЦ»
03067, м. Київ, вул. Олекси Тихого, 84
e-mail: 7bc@ukr.net, тел: (044) 592-00-80
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №5329 від 11.04.2017